

Ondernemers aan het werk met CO2 beprijzing

door Rob van der Rijt (Klimaatplein)

Juiste CO2-beprijzing is mogelijk: waar een wil is, is een weg

Tijdens het seminar Ondernemers aan het werk met CO2-beprijzing onderzochten vijftig deelnemers in hoeverre een CO2-beprijzing zou kunnen helpen om de doelstellingen van het Parijse klimaatakkoord daadwerkelijk te halen. Eind 2015 spraken regeringsleiders hier immers af om alles in het werk te stellen om de wereldwijde temperatuurstijging tot maximaal twee graden Celsius te beperken, en het liefst tot anderhalve graad.

Marcel Beukeboom, de Nederlandse Klimaatambassadeur, schetste in zijn inleiding de noodzaak en de huidige stand van zaken van het internationaal klimaatbeleid. Met het huidige klimaatakkoord van Parijs gaan we de twee graden temperatuurstijging doelstelling niet halen, maar komen we er boven. Er is dus meer actie vanuit landen en bedrijfsleven nodig. Ook toonde hij de problematiek om op wereldschaal klimaatverandering tegen te gaan: iedereen wil verandering, maar wie wil er veranderen? Hij ziet een juiste beprijzing van CO2-uitstoot als een goede trigger voor energiebesparing, innovatie en nieuwe samenwerkingsverbanden.

Bedrijfsactiviteiten

Vervolgens liet Tom Blankendaal, duurzaamheidsmanager bij BAM zien dat het belangrijk is om te weten welke bedrijfsactiviteiten de meeste CO2 uitstoten. Want dan kun je als organisatie aan de slag om, samen met toeleveranciers en klant, die uitstoot te verminderen. De Milieu Kosten Indicator (MKI) is een instrument dat per onderdeel van de bouw inzicht biedt in belasting van het milieu waardoor gericht naar duurzame alternatieven kan worden gezocht.

Toeleveranciers en eindgebruikers spelen in de bouw een belangrijke rol wanneer het om de CO2-voetafdruk gaat. Als voorbeeld nam Tom de bouw van een kantoor. De bouw van het kantoor zelf is slechts verantwoordelijk voor twee procent van de totale CO2-uitstoot. Zeven procent komt van de inkoop van goederen en maar liefst 91 procent komt door het gebruik.

Meten is weten

Dat het belangrijk is om te weten bij welke bedrijfsactiviteit je de meeste CO2 produceert bleek ook uit de testcase die onlangs gehouden werd bij drie Brabantse bedrijven. Biologische groothandel Udea, Artex, producent van stoffen voor zonwering, gordijnen en meubels en Strijbosch, verkoop en verhuur van bruin- en witgoed deden aan deze CO2-pilot > mee. Tijdens het symposium werden de belangrijkste conclusies nog eens gedeeld.

Steven IJzerman van Udea vertelde dat de pilot een goede stimulans was om het gehele bedrijfsproces eens kritisch tegen het licht te houden. Bij Udea is het vervoer van goederen verantwoordelijk voor maar liefst 95 procent van de voetafdruk. Dan is het logisch om eens goed naar de vervoersstromen te kijken. Ook wordt er gekeken naar elektrisch vervoer, maar dat is volgens IJzerman maar beperkt mogelijk vanwege de geringe actieradius van elektrische vrachtwagens.

Bij Artex is juist het gasverbruik (voornamelijk voor het drogen van stoffen en deels voor de verwarming van het pand) verantwoordelijk voor het grootste deel van de CO2-uitstoot. In deze testcase werd berekend wat een CO2-beprijzing voor de deelnemers zou betekenen. Voor Artex zou dat, afhankelijk van de kosten per ton CO2 (€ 30 of € 100 per ton), neerkomen op 100.000 of 335.000 euro per jaar.

Paneldiscussie

In de paneldiscussie hierna erkende Brabants milieu-gedeputeerde Anne-Marie Spierings het mogelijke effect van CO2-beprijzing. Maar aangezien dat niet een, twee drie geregeld zal zijn, gaf ze aan dat er nu al veel winst te behalen is met relatief simpele maatregelen: bewegingssensoren voor warmte en licht in ruimtes waar niet altijd iemand is, of plastic flappen om de warmte binnen te houden bij laad en losplatformen, of een goede afstelling van klimaatinstallaties.

En of Brabant in 2050 Energieneutraal is: “De oplossingen zijn er, maar de wil om te verduurzamen moet er ook zijn. Een eerlijke prijs op CO2 maakt zal die wil een stuk groter maken” sloot Rob van der Rijt, oprichter Klimaatplein.com en organisator van het seminar af.

De presentaties gegeven op dit seminar zijn [hier](#) terug te zien.

Maken van duidelijke 'no regret' stappen richting energieneutraal vastgoed

door Janneke van Bakel (Gemeente Den Bosch) en Wytze van Zoow

Om in 2050 klimaatneutraal te zijn, zullen nagenoeg alle gebouwen energieneutraal moeten worden. Gemeente 's-Hertogenbosch wil daarom in 2020 tien energieneutrale gebouwen in de gemeente hebben. Daarvoor is zij de samenwerking aangegaan met Kantoor vol Energie.

Wytze Kuijper van Kantoor vol Energie nam de deelnemers eerst mee naar een ander perspectief. Wat als je huisvesting bijdraagt aan het welzijn van medewerkers en bereiken van je organisatiedoelen? Als je zo naar je huisvesting of vastgoed kijkt biedt dat mogelijkheden om bij renovatie in één keer naar energieneutraal te gaan. Hoe? Daarvoor heeft Kantoor vol Energie de afgelopen jaren diverse tools ontwikkeld, waaronder de ValueCase methode. Daarmee wordt de organisatie ambitie vertaald in een concrete uitvraag aan de markt. Waarbij er optimaal ruimte wordt geboden aan marktpartijen om met innovatieve oplossingen te komen.

Gemeente 's-Hertogenbosch sprak deze methode aan. Samen met vastgoedeigenaren en bedrijven leert de gemeente in Gebouw vol Energie hoe je dat doet, renoveren naar energieneutraal. En wil daarmee laten zien dat het kan, ook voor commercieel vastgoed. Inmiddels lopen er twee pilots, zijn er al bijna twee nieuwe energieneutrale gebouwen bijgekomen in Den Bosch en 11 bedrijven die met behulp van de masterclass valuecase met verduurzaming van hun vastgoed bezig zijn.

Projectontwikkelingscapaciteit

door Jan Snelders (VEC Brabant) & Lusanne Bouwmans (provincie Noord-Brabant)

Tafel: Projectontwikkelingscapaciteit.

Van hobby naar business

Veel energiecoöperaties kampen met hetzelfde probleem. Er is geen gebrek aan goede ideeën, maar het ontbreekt vaak aan capaciteit om die goede ideeën door te zetten naar concrete (nieuwe) plannen. Achter de succesverhalen zitten vaak honderden, soms duizenden vrijwilligersuren. Dit is geen houdbare situatie en geen goede uitgangspunt om een grote slag te slaan in de (Brabantse) energietransitie. Er dreigt 'vrijwilligersmoetheid' en geld om te huren, is er vaak niet.

Als we écht willen zorgen voor meer succesvolle projecten in Brabant, dan is een professionaliseringsslag van groot belang. Dit gaat niet alleen over financiering; het is noodzakelijk dat alle Brabantse stakeholders gezamenlijk de urgentie van duurzame energieprojecten uitdragen. Dit vraagt om commitment en medewerking, maar ook om erkenning: van bedrijven, overheden en alle andere partijen die een bijdrage willen leveren aan de Brabantse energietransitie.

Develop to invest

Om duurzame energieprojecten te ondersteunen en verder te helpen, is de BOM gestart met 'Develop to invest'. Hiermee helpt de BOM om projectkansen om te zetten in projecten die investeringsrijp zijn. Develop to invest kan uitstekend worden ingezet om gemeentes en coöperaties te ondersteunen door lokaal gedragen wind of solarprojecten te ontwikkelen en te realiseren. Ook werkt Develop to invest mee aan energiebesparingsprojecten voor vastgoed en industrie, op basis van een rendabele businesscase.

Met Develop to invest heeft de Bom een mooi begin gemaakt, maar daarmee zijn we er nog zeker niet. Het is goed om de verschillende doelstellingen van alle partners te vertalen naar een gemeenschappelijke ambitie: lokaal, regionaal en provinciaal. De komende periode zullen we moeten gaan nadenken hoe we projectontwikkelingscapaciteit in Brabant steviger neer kunnen zetten en alle mooie ideeën ook daadwerkelijk vertalen naar concreet te realiseren projecten.

BEA actietafel regionale samenwerking

door Sjoerd Sibbing (Provincie Noord-Brabant)

In deze workshop hebben we vooral verkend welke principes belangrijk zijn gegeven de relatie met de omgeving. De volgende 8 zaken kwamen daar naar voren:

1. Een ambitieuze ambitie (wat 'energieneutraal in 2050' is) helpt. De deelnemers vroegen zich wel af of het een realistische doelstelling is. Maar desalniettemin eentje die stimuleert. Gebruik die ambitie om je eigen kracht te mobiliseren.
2. Kijk ook over de provinciegrenzen heen. We zullen veel meer de samenwerking moeten zoeken over de grenzen heen. De wereld houdt niet op bij de grens.
3. Schaalniveau is essentieel. Waar en wie maakt een verschil op lokaal/gemeentelijk/regionaal/provinciaal/rijks niveau. In de nasleep van dit punt kwam ook 'verdeling naar draagkracht' naar voren en het 'solidariteitsbeginsel'. Waar leg je wel last/opgave?
4. Investeer adaptief. Kijk vooruit en investeer toekomstgericht, niet voor het moment.
5. Wentel niet of op de omgeving. Eerste stap zou effectief eigen ruimtegebruik moeten/kunnen zijn
6. Zit in op meer besparen/minder verbruiken. Minder verbruiken is trouwens wat anders als besparen!
7. Voorkom begripsverwarring
8. Maatschappelijke acceptatie cruciaal.

Nieuwe inzet van restwarmte

door Eric van Griensven (Brabant Water) & Jaap van der Velden (Provincie Noord Brabant)

1) Terugkoppeling Warmtetafel BEA door Jaap v.d. Velden, provincie: de eerste bijeenkomst leverde uitdagingen en acties op.

Uitdagingen: financiering risicovolle 1ste fase is moeilijk; projectontwikkeling vereist grote deskundigheid; bij aanleg van netwerken moet iemand een keuze maken voor publieke of private netwerken, overheid twijfelt hierin

Acties: zoeken naar financieringsvormen; inventariseren gestrande projecten; met de aanleg van netwerken gaandeweg ervaring opdoen.

2) Terugkoppeling Warmtetafel nationaal, door Kees van Daalen, Enexis:

Warmtetafel zoekt oplossingen voor toekomstige warmtevoorziening van woningen. Veel aandacht voor collectieve systemen, ook voor individuele oplossingen.

De regie om woningen van gas los te krijgen ligt in eerste instantie bij gemeenten.

3) Presentatie van project Waalwijk Heusden door Thomas van den Groenendaal, Thermaflex:

In de regio is bottum up geïnventariseerd welke warmtevraag en overschotten er zijn. De eerste verbinding (stoom, business tot business) zit er op korte termijn aan te komen, andere volgen later. Thomas noemt ook nog 3 projecten die afgelopen jaar zijn gerealiseerd, er gebeurt meer dan je zou denken.

4) Presentatie van project Duurzame Warmte Roosendaal door Bart Fugers, Greenvis:

In Roosendaal is warmte van 40 oC beschikbaar van afvalverbrander Sita. Plan is deze warmte in te zetten voor bestaande woningen van Allee. Daarvoor zal in de wijken een warmtepomp komen die temperatuurniveau verhoogt naar 70 oC. In combinatie met woningisolatie is dat voldoende om comfortabel te wonen. Businesscase is nog krap.

5) Discussie: o.a. is geconstateerd dat er veel moet worden afgestemd. O.a.: wanneer gaat gas er uit, krijgen we voldoende huurders en alle eigenaren mee om te isoleren, krijgen we alle woningen tegelijk tijd omgeschakeld,. wat doen we dan met CV's die nog niet afgeschreven zijn, etc.etc.

Conclusie: er gebeurt veel, ook hoopgevende nieuwe ontwikkelingen. Daarnaast zijn er in de praktijk nog veel uitdagingen.

Boeren hebben een oplossing
door Ton van Korven (ZLTO) & Hendrik Hoeksema (ZLTO)

- Zie powerpoint presentatie

BEA actietafel 'Smart & Green Mobility'
door Michael van Hulst (Eneco) & Leon Piepers (Enpuls)

Moet Brabant zich wel richten op het 100.000 voertuigenplan?

Wanneer Smart Mobility of duurzame mobiliteit ter sprake komt verschijnt er meestal het beeld van een elektrische auto. In de media wordt volop aandacht besteed aan de ontwikkeling van deze auto's en de noodzaak voor autofabrikanten om hier stevig op in te zetten.

Provincie Brabant kent al enige tijd het '100.000 voertuigen plan'. Een ambitieuze doelstelling om, aanvankelijk in 2020, dit aantal elektrische auto's in de provincie te hebben rondrijden. Hoewel de ambitie qua tijd wat is verschoven blijft de ambitie om in te zetten op elektrisch vervoer onverminderd groot. Mijn eerste verwachting van de actietafel 'Smart & Green Mobility' was dat er al snel een discussie zou plaats vinden over de toename van EV, de benodigde laadinfrastructuur, de problemen met de ruimtelijke inpassing en financiering hiervan. Maar gelukkig bracht de diversiteit aan tafelgasten een verscheidendheid aan opinies en invalshoeken aan het licht. De vergelijking met het 'witkar' plan van Luud Schimmelpennink kwam snel ter sprake. Andere inbreng richtte zich met name op de gedragsverandering en het creëren van een duurzame mindset. Verschillende technologische en participatie vormen completeerden de discussie.

Mijn persoonlijke conclusie van de bijeenkomst, mede naar aanleiding van mijn eigen verwachting vooraf, is dat we wellicht de stappen volgens de 'Trias Energetica' te snel op de verkeerde manier hanteren. Deze schrijft immers voor de het voorkomen van gebruik de eerste en meest duurzame stap is. Dit gaat ook op voor een duurzamere mobiliteit. Het bedenken van oplossingen waarmee verplaatsing wordt vermeden draagt al bij aan de reductie van vervuiling en het verbeteren van de bereikbaarheid. Gedragsbeïnvloeding (sociale innovatie) is hierin een belangrijk aandachtspunt. Vervolgens moeten we kijken naar de meest geschikte vorm. Deelgebruik kan bijvoorbeeld ook bijdragen aan een efficiëntere inzet van mobiliteit. Maar ook de inzet van de fiets dient ingepast te worden. Tenslotte kiezen we dan bij de inzet van vervoer uiteraard voor elektrisch vervoer, maar dan wel met een duurzame bron zoals wind- en zonne-energie. Bij voorkeur van Brabantse bodem. Om deze samenhang mogelijk te kunnen maken dient de overheid ruimte te geven aan ideeën. Niet alleen financieel maar zeker in het bieden van experimenteerruimte binnen de gemeentelijke en

provinciale grenzen. Zowel op kavelniveau, de wijk als in het buitengebied. Dit is ook van toepassing op de bestaande wet- en regelgeving. Uiteraard bleven innovatieve oplossingen niet onbesproken. Inductieladen en waterstoftechnologie kan in de (nabije) toekomst van betekenis zijn.

Kortom: we zullen oplossingen op het gebied van reductie en andere vervoersvormen niet te snel uit het oog moeten verliezen. Duurzame mobiliteit moeten we immers met z'n allen invullen en dus goed inventariseren waar de kansen liggen.

Hoe nu verder? Als we de BEA werkelijk tot uitvoering willen brengen zal er een duidelijk regie op een actieplan ingericht moeten worden. Een routemap met de meest cruciale onderwerpen dient vastgesteld te worden waarna de randvoorwaarden voor implementatie benoemd kunnen worden. Ik doe hierbij dan ook graag een oproep om met suggesties te komen voor een dergelijke aanpak.

**Verduurzaming gemeentelijk vastgoed
door Judith van Nuland (Gemeente Breda) & Linda van Hilten (BOM)**

- Zie powerpointpresentatie en documenten

**Naar een lokale strategie voor de energietransitie
door Sander Schouwenaar (Enexis), Alfredo Verboom (Gemeente Eindhoven) & Willem Jaspers (ERAC)**

- Zie powerpointpresentatie